

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o wprowadzeniu w życie ustawy
o gminnych urządach rozjemczych.

Wysoki Sejmie!

Uchwałą z dnia 21 lutego 1898 przekazał Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu do wyczerpującego zbadania i przedłożenia sprawozdania na najbliższej sesji sejmowej wniosek posła Potoczka o wprowadzenie w życie ustawy o gminnych urządach rozjemczych.

W wykonaniu tej uchwały Wysokiego Sejmu Wydział krajowy ma zaszczyt przede wszystkim zastrzec, że sprawą niniejszą zajmował się już w r. 1892 i 1893, o czym nadmieniał Wysokiemu Sejmowi w sprawozdaniach z czynności Depart. mentu VI. za czas od 1/10 1891 do 31/12 1892. i za czas od 1/1 do 31/10 1893 a mianowicie z okazji, gdy e. k. Ministerstwo sprawiedliwości reskryptem z dnia 7 lipca 1892. L. 11.769. wezwało Wydział krajowy do udzielenia mu dat statystycznych o gminnych urządach rozjemczych w naszym kraju, tudzież opinii, czy i w jakim kierunku byłaby wskazana reforma tych urzędów, ażeby one zadaniu swojemu odpowiedziały.

Wydział krajowy wspomina o tem dlatego, że wynik badań, jakie co do urzędów rozjemczych w r. 1892 i 1893 na skutek powyższego reskryptu ministervalnego osiągnął, a mianowicie pod względem działalności tych urzędów w naszym kraju, przyczyn niepomyślnego ich rozwoju i pod względem środków do zaradzenia temu stanowi rzeczy zmierzających, stanowi w większej części materiał do opracowania niniejszego sprawozdania uzupełniony wiele wskazówek Komisji prawniczej Wys. Sejmu zasięgniętymi dodatkowo przez Wydział krajowy zdaniem władz sądowych, tudzież projektem e. k. Rządu przedłożonym w r. 1894 Izbie Panów Rady Państwa co do reformy gminnych urzędów rozjemczych (e. k. Namiestnictwo bowiem żądanej opinii do tej chwili nie nadesłało).

Ponieważ sprawa ta jest w każdym razie ważną i doniosłą ze względu na stosunki naszego kraju, i gdy poseł Potoczek we wniosku swoim żąda zmiany ustawy z dnia 6. marca 1875 dz. u. k. Nr. 27 o gminnych urządach rozjemczych, podając zasady wytyczne takiej zmiany; przeto dla należytego ocenienia tej sprawy i wysnucia następnie sąd odpowiednich konsekwencji, uważał Wydział krajowy za wskazane przed-

stawić Wysokiemu Sejmowi w niniejszem sprawozdaniu swoim, najprzód instytucję gminnych urzędów rozjemczych w obecnej jej formie prawnej a to wedle głównych zasad, na jakich spoczywa, dalej działalność tych urzędów w naszym kraju, następnie powody niepomyślnego ich rozwoju, wreszcie dążenia ku reformie tej instytucji względnie środki, któreby instytucję tę doprowadzić mogły do spełniania jej zadania.

I.

Instytucja gminnych urzędów rozjemczych w obecnej jej formie prawnej.

Instytucja urzędów rozjemczych zapewnioną została gminom już w art. V. ust. 11. ustawy z dnia 5. marca 1862 Nr. 18. dz. p. p. określającej zasadnicze podstawy urzędzenia gmin; przyznano tam bowiem gminom jako sprawę należącą do samoistnego zakresu działania, także tentowanie ugody między stronami w sporze będącemi przez mężów zaufania z gminy wybranych.

Przyznanie jednak gminom funkcji rozjemczej w takiej tylko formie było bez wątpienia niedostatecznem do osiągnięcia zamierzonego celu. Dlatego też późniejsza ustawa państwowa z dnia 21. września 1869 Nr. 150 dz. p. p. użyczyła ugodom zawartym przed urzędem rozjemczym mocy wykonawczej i określiła warunki, pod którymi ugodom taka zwiększona moc prawna przysługuje.

W myśl §. 10 tej ustawy państwowej ustawodawstwa krajowe (w naszym kraju ustawa z dnia 6. marca 1875 dz. u. kr. Nr. 27.) prowadziły dzieło to dalej i starały się instytucję tę, dla ludności wiejskiej, jak przypuszczano, bardzo dobroczynną, w ten sposób popierać, że — odpowiednio stosunkom miejscowym — uregulowały tworzenie i skład urzędów rozjemczych i tudzież postępowanie wobec tych urzędów, a wydając osobne postanowienia o nadzorze nad urzędami rozjemczymi, starały się o to, by urzędy rozjemcze zachowywały i spełniały swój prawny zakres działania.

Pomijając mniejszej wagi dla istoty rzeczy postanowienia o urzędach rozjemczych, jak przepisy o wyborach mężów zaufania, o postępowaniu formalnem urzędu rozjemczego, o prowadzeniu ksiąg urzędowych i innej manipulacji kancelaryjnej, streszcza na tem miejscu Wydział krajowy główne tylko zasady urzędzenia gminnych urzędów rozjemczych w naszym kraju, określone powołanemi wyżej ustawami: państwową i krajową.

Zasady te są:

1) przedmiotem ugody może być pretensya pieniężna lub rzecz ruchoma wartości a to: w gminach z ludnością nad 4000 mieszkańców do sumy 300 zł., w gminach zaś innych do kwoty 100 zł.,

2) dla ważności takiej ugody potrzebną jest równoczesna obecność najmniej dwóch mężów zaufania;

3) nie wolno zagrażać środkami przymusowymi w wezwaniach stron do stawienia się w urządzie rozjemczym, jakoteż wzbronione jest stosowanie środków przymusowych do tych, którzy wezwaniu nie czynią zadość;

4) urząd rozjemczy nie może odbierać przysięgi, jak również nie może być zawierana przed tym urzędem ugoda na złożenie się mającą przysięgę;

5) jeśli ugoda nie przyjdzie do skutku, to ze złożonych oświadczeń jednej ze stron, nie można przeciw niej robić użytku w późniejszym sporze prawnym;

6) ugody zawarte przed gminnym urzędem rozjemczym mają moc sądowych ugód;

7) wpisy ugód do księgi urzędowej o sumę 50 zł. lub mniej, albo też o ruchomości tej wartości, podlegają takiemu stempłowi, jaki wedle skali II. przypada na kwotę ugodozooą;

Wypisy urzędowy podlega stempłowi, jak sama ugoda. Wpisy do księgi urzędowej ugód o wyższe sumy podlegają takiej samej należytości, jak ugody sądowe, tak samo wypisy urzędowe, jak wypisy sądowych ugód. Prośby pisemne lub protokolarne o wypis urzędowy wolne sa od stempla;

8) urząd rozjemczy ma być ustanowiony w każdej gminie z ludnością, nad 4.000 mieszkańców; we wszystkich zaś innych gminach może on być ustanowiony;

9) mężów zaufania (najmniej 3) wybiera Rada gminna i oznacza kierownika urzędu rozjemczego; a gdyby w tym względzie niczego nie postanowiono, kierownictwo to służy natenczas naczelnikowi gminy;

10) Rada gminna oznacza ewentualne wynagrodzenie dla mężów zaufania z funduszw gminnych;

11) do przyjęcia wyboru nie może być nikt zmuszony;

12) koszt utrzymania urzędu rozjemczego ponosi gmina;

13) naczelnik gminy wykonuje nadzór, Urząd rozjemczy podlega prawnie temu samemu nadzorowi, co inne zakłady gminne.

Prócz tego powołane są władze sądowe udzielać urzędom rozjemczym pouczenia według potrzeby i wzywać władzę polityczną do usunięcia braków dostrzeżonych. Władza polityczna zarządzi we własnym zakresie, co potrzeba, albo znieś się w celu zaradzenia z Wydziałem powiatowym lub też z Wydziałem krajowym; wreszcie

14) W rozległych albo gęsto zaludnionych gminach mogą być ustanowione urzędy rozjemcze dla pojedynczych części obszaru gminy. Każdemu obszarowi dworskiemu wolno jest przystąpić do gminnego urzędu rozjemczego. Także gminy tego samego powiatu sądowego mogą się łączyć z sobą w celu ustanowienia wspólnego urzędu rozjemczego.

11.

Działalność gminnych urzędów rozjemczych w ogólności. a w szczególności w naszym kraju.

Z uwag, jakie c. k. Rząd dołączył do projektu swojego tyczącego się zmiany powołanej wyżej ustawy z dnia 21/9 1875 dz. p. p. Nr. 150, a przedłożonego Izbie Panów Rady Państwa w r. 1894 (vide zleg. 473 do sten. protok. Izby Panów sesji XI. tom V. z r. 1894/5), okazuje się na podstawie dotychczasowych doświadczeń, że mimo współdziałania ustawodawstwa państwowego i krajowego nie powiodło się jeszcze obudzić wszędzie pełnej świadomości, o wartości i korzyściach urzędów rozjemczych i z urzędów tych uczynić w rzeczywistości prawidłową albo przynajmniej chociażby często używaną część składową naszych instytucyj dla wymiaru sprawiedliwości. Przyczyną tego nie była bynajmniej okoliczność, jakoby zaniedbano ustanowić faktycznie urzędy rozjemcze, i tem samem instytucji tej dać sposobność wejścia w życie; przeciwnie nawet, gdzie to się stało, spodziewany rozwój prawie wszędzie nie dopisał. Miasto wzrastać, zmniejszała się szybko ilość spraw spornych przed urzędy rozjemcze wnoszonych i po kilku latach daremnego oczekiwania jeden urząd rozjemczy po drugim został — dla braku zajęcia — zwinięty. Zjawisko to powtarza się — z nader rzadkimi wyjątkami — prawie we wszystkich krajach Monarchii, w których ustawodawstwo krajowe pominęło obowiązkowe zaprowadzenie urzędów rozjemczych. Co się tyczy w szczególności naszego kraju, to jak już nadmieniono, z przeprowadzonych przez Wydział krajowy w r. 1892 dochodzeń względnie ze sprawozdań Wydziałów powiatowych okazało się, że wprawdzie po ogłoszeniu ustawy krajowej z dnia 6 marca 1875 dz. u. kr. Nr. 27. ustanowiono po gminach wiejskich i miasteczkach w 21 powiatach gminne urzędy rozjemcze t. j. wybrano mężów zaufania; jednakże z liczby tych urzędów wynoszącej około 80, funkcjonowały faktycznie tylko trzy urzędy, a to:

a) w Rozdole w pow. Żydaczowskim toczyły się sprawy tylko co do roszezeń pieniężnych, mianowicie:

w r. 1887 . . .	4	sprawy (2-wie do 50 złr. a 2-wie powyżej 50 zł.)
" " 1888 . . .	4	" (tak samo.)
" " 1889 . . .	12	" (5 do 50 zł. a 7 powyżej 50 zł.)
" " 1890 . . .	13	" (7 do 50 zł. a 6 powyżej 50 zł.)
" " 1891 . . .	3	" (2 do 50 zł. a 1 powyżej 50 zł.)
" " 1892 . . .	1	do 50 zł.)

b) w Ciężynie pow. Żywieckim zawarto 73 ugód w sprawach dotyczących drobniejszych pożyczek pieniężnych: i

c) w Głębokiem w powiecie Sanockim zawarto ugodę w dwóch sprawach 22/10 1883 o naruszenie granicy ogrodu i 9/2 1884 w sprawie spadkowej na podstawie dekretu sądowego; odtąd nie rozstrzygano tu w drodze rozjemczej żadnej więcej sprawy. Inne urzędy rozjemcze, jakkolwiek formalnie ustanowione, nie weszły w życie, bo nikt się tam nie zgłosił dla zawarcia ugody.

Tym sposobem można powiedzieć, że działalność gminnych urzędów rozjemczych w naszym kraju prawie się nie rozwinęła.

III.

Powody niepomysłnego rozwoju gminnych urzędów rozjemczych w naszym kraju.

Powody niepomysłnego rozwoju tej instytucji upatrywać należy — zdaniem Wydziałów powiatowych tudzież Towarzystw prawniczych, Izb adwokackich i notaryalnych — w następujących okolicznościach:

I) W wadliwościach samej ustawy z dnia 6/3 1875 dz. u. kr. Nr. 27. i jej niepraktyczności, jako to:

a) ustawa ta nie zmusza ani do ustanowienia urzędów rozjemczych ani do wdrażania spraw przed te urzędy, ani wreszcie do przyjęcia wyboru na męża zaufania; pierwsze zostawia do woli radom gminnym, drugie stronom (§§. 1. 4. 13. 16. ustawy);

b) z urzędu nie wolno przyzywać do rozprawy stron opornych, świadków i znawców, ani też odbierać przysięgi (§. 20. ustawy);

c) urzędy rozjemcze powołane są tylko do jednania stron, a nie mają władzy sędziowskiej ani egzekucyjnej;

d) ciężar utrzymania urzędu rozjemczego ponosi gmina (§. 26. ustawy);

e) strony opłacają stemple (§. 26. ustawy); i

f) podporządkowanie urzędu rozjemczego Zwierzchności gminnej na równi z innymi zakładami gminnymi (§. 28. ustawy). Ustawa zatem sama uczyniła z gminnych urzędów rozjemczych instytucję bez znaczenia i wpływu.

II) W stosunkach społecznych naszego kraju tudzież w usposobieniu i charakterze ludu naszego, mianowicie:

Lud ten w pewnych okolicach dostatecznie nieoświecony nie umie ocenić korzyści z takiej instytucji, jak gminne urzędy rozjemcze; nadto lud nasz mając wrodzoną podejrzliwość i nieufność względem reprezentantów swoich w urządzie, skłonny raczej do pieniactwa niż do zgody, podlegany w dodatku machinacjami pisarzy pokątnych, woli udawać się do zwyczajnych sądów, gdzie pewnym jest stanowczego osądzenia sprawy i wykonania wyroku. Dla braku dalej u ludu naszego dostatecznej inteligencji i koniecznego poczucia sprawiedliwości i obowiązków obywatelskich, trudno znaleźć w gminie ludzi odpowiednich na mężów zaufania, którzy powinni być sumienni, bezstronni, znający dobrze stosunki i prawo, mający wiele wolnego czasu, aby się poświęcić urzędowi honorowemu i bezpłatnemu.

Wreszcie i gminy przeciążone coraz zwiększającymi się wydatkami i na inne żywotniejsze potrzeby, bynajmniej nie spieszą się z zakładaniem u siebie instytucji, do której utrzymania wcale nie czują się powołane, skoro wydatki z tego tytułu wynikłe w pierwszym rzędzie ciążą na państwie.

IV.

Reforma gminnych urzędów rozjemczych względnie środki, któreby instytucję tę uczynić mogły żywotną.

A.

Wedle opinii Wydziałów Rad powiatowych, Towarzystw prawniczych, Izb adwokackich i notaryalnych tudzież c. k. wyższych Sądów krajowych we Lwowie i w Krakowie:

Co się tyczy reformy gminnych urzędów rozjemczych w takim kierunku, by one zadaniu swojemu mogły odpowiedzieć i takowe spełniały, te nadesłane w tym względzie Wydziałowi krajowemu opinie powyższych władz i organów podzieliły się w zasadzie, a mianowicie:

1) większość oświadczyła się za instytucją, o której mowa, względnie za jej reformą;

2) mniejszość przeciw tej instytucji w naszym kraju,

3) niektóre zaś opinie brzmiały warunkowo.

ad. 1):

Mając na uwadze dodatnie strony instytucji gminnych urzędów rozjemczych, jako to: że te urzędy sprowadzą szybki i tani wymiar sprawiedliwości, a tem samem wiele pożyteczne będą dla stosunków życia prawnego i stosunków społecznych wogóle, że ułatwiają załatwienie sporów w drodze ugody, że przyczynią się do rozwoju samorządu, twierdząc następnie, że pożądanem jest bezwzględne dopuszczenie żywiołu obywatelskiego do udziału w sądownictwie i że dotychczasowa niedostateczna działalność tych urzędów wynika głównie z ich nieodpowiedniej celowi organizacji — zaproponowała większość opinij zmianę ustawy krajowej z dnia 6 marca 1875. dz. u. kr. Nr. 27 w następujących kierunkach:

a) Obowiązek ustanowienia urzędów rozjemczych powinien być rozciągnięty na wszystkie gminy w kraju; a ponieważ w takim razie gminy ze szczupłą ludnością musiałyby walczyć z trudnościami przewyższającymi ich zakres sił i środków, mianowicie z trudnością w wyborze poważnych i bezstronnych mężów zaufania oraz i z trudnością pokrycia kosztów urządzenia i utrzymania tych urzędów, przeto koniecznem jest obowiązkowe tworzenie w tym celu okręgów z udziałem obszarów dworskich.

b) Obowiązek przyjęcia wyboru na męża zaufania powinien być w ustawie zastrzeżony według analogii wyboru na członka Rady gminnej (§. 20. ust. gminnej), z wszelkiem możliwym ograniczeniem tytułów do uchylenia się od tego wyboru. Pisarze pokątni i lichwiarze nie mogą być mężami zaufania. Wreszcie dla uniknięcia wszystkiego, coby urzędowi rozjemczym dawało wyraz jakiegokolwiek chociażby najpozorniejszej zawisłości, należałoby powoływanie na członków urzędu rozjemczego naczelników gmin i członków zwierzchności gminnej, już z natury rzeczy do innego rodzaju agend przeznaczonych, z reguły wykluczyć.

c) Podania i wszystkie pisma gminnych urzędów rozjemczych powinny być wolne od stempla, a pozostawić ewentualnie stempel, wypadający tylko do wypisu ugody potrzebnego celem uzyskania egzekucji w sądzie powiatowym.

d) Nieusprawiedliwione i nieuzasadnione niestawienie się pozwanego na wezwanie gminnego urzędu rozjemczego powinno być poddane sankcji karnej (grzywnom) w zakresie kompetecyjnym, bądź to politycznych władz powiatowych bądź co właściwsze — samych urzędów rozjemczych.

e) Spory o kwoty do 100 zł., w miastach i miasteczkach, a do 50 zł. w gminach wiejskich, względnie o ruchomości przez strony w tej wysokości przyjęte, oraz spory prowizoryalne, wreszcie doniesienia karne o obrazę czci, w końcu wszystkie skargi o inne czyny karygodne, które li tylko na żądanie pokrzywdzonego, jako skarżyciela prywatnego, ścigane być mogą, przyjmowane będą przez c. k. sądy tylko za dołączeniem poświadczenia gminnego urzędu rozjemczego, że sprawa była tam traktowaną w sposób ugodowy, ale bez skutku.

Wniesienie podania do urzędu rozjemczego o pretensję do 50 zł. ewentualnie 100 zł., lub też skargi z powodu obrazę czci, będzie miało ten sam skutek prawny co do przerwy przedawnienia i co do terminów prekluzyjnych, jak wyniesienie odnośnego pozwu lub skargi do c. k. Sądu.

f) Dalej należałoby gminnym urzędom rozjemczym przydzielić także sprawy spadkowe, i o podział majątkowy, o najem usług, o uszkodzenie własności, o pobicia i lekkie uszkodzenia ciała, także sprawy z §. 60. ustawy gminnej i z §. 38. ustawy polowej.

g) Inne opinie znowu objawiły się w tym względzie, by funkcyonaryusze urzędu rozjemczego byli płatni z funduszu złączonych gmin i obszarów dworskich, inne znowu, ażeby obszary dworskie wykluczyć a ustanowić urzędy rozjemcze tylko dla gmin, wreszcie, by ugoda w urzędzie rozjemczym zawarta była wykonalną w drodze egzekucji, ewentualnie, by sprawy w urzędzie rozjemczym pojednawczo nie załatwione, były bezpośrednio w drodze urzędowej odstępowane c. k. Sądom, przez co pokątne pisarstwo zostałoby ograniczone.

ad 2).

Opinie objawione przeciw instytucji gminnych urzędów rozjemczych względnie przeciw wszelkiej ich reformie poparto następującymi argumentami:

a) W ogólności instytucję wspomnianą tak, jak ją stworzono ustawą krajową z d. 6. marca 1875 dz. u. kr. Nr. 27. uważać należy za niepraktyczną i nieodpowiednią stosunkom i potrzebom miejscowym.

b) Braki, jakie okazuje powołana ustawa o gminnych urządach rozjemczych nie dadzą się usunąć środkami ustawodawczymi i administracyjnymi, nie pomogłoby i obowiązkowe udawanie się do urzędu rozjemczego i przymus przyjęcia urzędu męża zaufania, ani też tworzenie okręgowych urzędów rozjemczych; braki te mogłyby usunąć się raczej przez powolny wzrost oświaty i dobrobytu ekonomicznego.

c) Rozszerzenie atrybucyj gminnych urzędów rozjemczych w kierunku nadania im władzy sędziowskiej, byłoby w obecnych naszych stosunkach wprost zgubne; nie prowadziłyby bowiem do celu a wywołać by mogło niesłychany zamęt w stosunkach i spowodować brak bezpieczeństwa prawnego; byłoby to powrotem do dawnych sądów patrymonialnych lub magistratualnych.

d) Niesłuszną byłoby rzeczą, ażeby gminy względnie kraj miały ponosić nowy ciężar wydatków, do których pokrycia obowiązaniem jest w pierwszym rzędzie państwo.

e) Instytucja gminnych urzędów rozjemczych — wobec rozwoju ustawy notaryalnej i wobec okoliczności, iż c. k. Sądy obowiązane są osobliwie wedle nowej procedury sądowej tentować ugody, i w tym względzie skutecznie działają — straciła rację bytu.

f) Społeczeństwo nasze nie odczuwa widocznie potrzeby takiej instytucji, skoro takowa, istniejąc formalnie lat dwadzieścia kilka, mimo to nie weszła w kraju w życie.

g) Wobec tego poruszona kwestya reformy gminnych urzędów rozjemczych jest właściwie na teraz w naszym kraju bezprzedmiotową; gdyż u nas urzędy rozjemcze nie rozwijają żadnej praktycznej wydatnej działalności, nie następczą zatem żadnej podstawy doświadczalnej do ocenienia, czy i jak te urzędy należałoby zreformować, w szczególności, czy można tym urzędem powierzyć bez obawy władzę sędziowską.

ad 3).

Niektóre wreszcie Wydziały powiatowe oświadczyły się warunkowo za urzędami rozjemczymi t. j. proponują wprowadzenie ich w życie dopiero po reformie gmin, po reorganizacji sądownictwa i na podstawie nowej procedury cywilnej, (co już nastąpiło), wyrażając przytem zdanie, że wprzód należy wpoić w lud pojęcia prawne, podnieść jego stan ekonomiczny i siłę podatkową, oraz uregulować instytucję pisarzy gminnych, zresztą zaprowadzić urzędy rozjemcze najprzód w miastach i miasteczkach.

B).

Wedle projektu c. k. Rządu przedłożonego w r. 1894. Izbie Panów Rady Państwa a dotyczące się zmiany ustawy z dnia 21/9 1869. Nr. 150 Dz. p. p.

Na skutek żądań kilku krajów koronnych, które wykazały, że dotychczasowe przepisy normujące instytucje gminnych urzędów rozjemczych, nie odpowiadają celowi, i instytucję tę czynią wprost illuzoryczną, tak że ona nigdzie prawie należytego rozwoju nie wykazuje i po większej części nie przyjęła się, przedłożył c. k. Rząd w r. 1894 Izbie Panów Rady Państwa celem osiągnięcia żywotności urzędów rozjemczych projekt ustawy, zmieniający i uzupełniający ustawę z dnia 21/9 1869. Nr. 150 dz. p. p. Projekt ten znosi §§. 1. 2. 9, i 10. powołanej ustawy i postanawia — w streszczeniu głównych zasad — co następuje:

w artykule I.

w §. 1.

rozszerza kompetencję przedmiotową urzędów rozjemczych, stanowiąc, że skuteczne ugody mogą być zawierane:

a) we wszelkich sporach o pretensye pieniężne i o ruchomości;

b) w sporach o oznaczenie lub sprostowanie granic dóbr nieruchomych lub o istnienie służebności gruntowej;

- c) w sporach o istnienie służebności mieszkania ;
- d) w sporach o posiadanie.

w §-fie 2.

Zaprowadza dla stron pewien przymus i nakłada na nie kary; a mianowicie żąda, by strona wezwana przed urząd rozjemny, jeśli nie chce lub nie może wdać się w postępowanie ugodowe, doniosła o tem w czas Urzędowi rozjemczemu, a uczynić to może ustnie, przez posłańca lub listownie.

Jeśli dotycząca strona doniesienia takiego nie uczyni, może urząd rozjemczy obłożyć ją karą pieniężną w wysokości 1/2 korony do 5 koron na rzecz funduszu ubogich gminy.

w §-fie 9.

Zachowuje projekt stemple od wpisów ugód do księgi urzędowej, oznaczając wysokość stempli w poszczególnych wypadkach.

Uwalnia tylko od stempla: wszelkie protokoły przed urzędem rozjemczym spisane, wniesione tamże prośby i podania i pierwsze wygotowanie dokumentu urzędowego. Dalsze wygotowania dokumentu urzędowego podlegają temu samemu stempłowi, jak wygotowania ugód sądowych.

w §-fie 10.

Pozostawiono ustawodawstwu krajowemu do decyzji, czy i w których gminach mają być urzędy rozjemcze ustanowione, między którymi osobami i w jakich sprawach w §-fie 1. określonych ugody w poszczególnych gminach mogą być zawierane, wreszcie zastrzeżono ustawodawstwu krajowemu dalsze przepisy, jak ma się odbywać wybór mężów zaufania i jak mężowie ci mają w urzędowaniu swoim postępować.

W artykule II-gim.

Dozwołą jest możność tworzenia z mężów zaufania sędziów polubownych a mianowicie:

w §. 1.

Strony spór wiodące mogą we wszystkich sprawach prawnych należących do kompetencji urzędów rozjemczych, ugodzić się na sąd polubowny z mężów zaufania, którzy wybór ten obowiązani są przyjąć. Ugoda na sąd polubowny ma moc obowiązującą, chociażby tylko ustnie przed urzędem rozjemczym była zawartą. Sędziowie polubowni mogą przesłuchiwać świadków i znawców, którzy się dobrowolnie jawią. Czynności sędziowskie, do których mężowie zaufania nie są uprawnieni, a mianowicie: zaprzysięganie świadków i znawców może — na ich żądanie — Sąd zwyczajny przedsiębrać.

w §-fie 2.

Chociażby strony w umowie polubownej rzekły się zażalenia na wyrok sądu polubownego, to — mimo to — sprawa sporna może być po wydaniu wyroku polubownego w przeciągu 14 dni, licząc od doręczenia wyroku, wniesioną przed zwyczajnego sędziego, jeżeli:

1. Stronie w postępowaniu przed mężami zaufania nie dano prawnego posłuchu;
2. jeżeli jedna ze stron potrzebowała prawnego zastępcy, lecz w postępowaniu polubownem ani nie była przez tegoż zastąpioną, ani też zastępcy prawnemu na prowadzenie procesu dodatkowo nie dała swojego należytego zezwolenia;
3. Jeśli sąd polubowny przekroczył granice swojego zadania;
4. Jeśli sąd polubowny zasądził stronę którą na czynność prawnie niedozwołą.

w §-fie 3.

Wykonania wyroku polubownego wydawnego przez mężów zaufania można domagać się także u urzędzie rozjemczego; tenże, jeśli prośba jest uzasadnioną, ma postawić wniosek u zwyczajnego sądu na zezwolenie egzekucyi.

w §§. 4 i 5.

Ustanowiono należytości stałe i stemple od wyroków polubownych, od poświadzeń urzędowych ugody polubownej od podań ich załączników, duplikatów i t. d. dotyczących się egzekucyi wyroku polubownego; dalej ormoviano odpowiedzialność za stemple i należytości, wreszcie postanowiono, że wszystkie inne podania i protokoły wnoszone postępowaniu polubownem przed mężami zaufania, jakoteż korespondencye urzędzie rozjemczego z przynależnym sądem zwyczajnym wolne są od stempla.

W artykule III.

Zaproponowano — dla dalszego rozszerzenia dotychczasowej kompetencji urzędów rozjemnych — poruczenie takowym działalności pojednawczej w sprawach o obrazę czci.

W tym względzie postanawia projekt urzędowy :

w §-fie 1.

Skarga prywatna o obrazę czci może być dopiero wtedy do sądu wniesioną, jeśli próba pojednania stron w urzędzie rozjemczym pozostała bezkutebną. Oskarżyciel prywatny ma przy wniesieniu skargi prywatnej dołączyć poświadczenie powyższej okoliczności.

Postanowienie powyższego ustępu nie ma zastosowania :

1. Jeśli obraza czci popełnioną została w druku i
2. jeśli obydwie strony stale lub czasowo przybywają w okręgach rozmaitych urzędów rozjemnych.

w §-fie 2.

Do rozprawy pojednawczej wezwać należy obydwie strony.

Strony nie mogą zastępować się przez pełnomocników. Rozprawa może być odroczoną tylko za zgodą obydwóch stron.

Próbę pojednania uważać należy także wtedy za bezkutebną, jeśli obwiniony nie stawi się do rozprawy. Jeśli pojednanie nie przyjdzie do skutku lub też obwiniony nie jawi się do rozprawy, ma to urząd rozjemczy w pisemnym dokumencie potwierdzić.

w §-fie 3.

Niejawienie się oskarżyciela na rozprawie oznacza zrzeczenie się skargi. Może on jednak usprawiedliwić nieobecność swoją przed sądem, który orzeka w tej mierze nieodwoalnie i zarządza w razie przychylenia się wdrożenie postępowania pojednawczego.

w §-fie 4.

Jeśli oskarżony ani nie jawi się do rozprawy, ani też przynajmniej w dniu przed wyznaczoną rozprawą o niestawiennictwie swoim urzędowi rozjemczemu nie doniesie, to może nałożyć nań grzywnę wedle art. I. §-fu 2.

w §-fie 5.

Czas od dnia wniesienia żądania o wdrożenie rozprawy pojednawczej do dnia doręczenia pisma urzędowego o bezkutebności próby pojednania, nie liczy się do 6-tygodniowego terminu, jaki przysługuje oskarżycielowi prywatnemu wedle §-fu 530. u. kar. do wniesienia skargi prywatnej.

Wezwanie obwinionego do rozprawy pojednawczej uważa się co do przedawnienia jako akt ścigania dozwolony procedurą karną przeciw podejrzanym.

w §-fie 6.

Przepisano, jak ma być prowadzoną księga urzędowa o próbach pojednawczych. Protokołów o rozprawach pojednawczych spisywać nie jest dozwolone.

w §-fie 7.

Sąd ma odrzucić wniesioną skargę, prywatną, jeśli przed rozpoczęciem głównej rozprawy spostrzeże, że rozprawa pojednawcza — wbrew postanowieniom tej ustawy — nie odbyła się. Po otwarciu rozprawy głównej ma Sąd — bez względu na ten brak — w sprawie głównej orzec. Zasądzony — z powodu nie odbycia się rozprawy pojednawczej — nie może wnosić rekursu.

w §-fie 8.

Zastrzeżono ustawodawstwu krajowemu wydanie dalszych przepisów o postępowaniu mężów zaufania przy rozprawach pojednawczych o obrazę czci.

Sposób zaś, w jaki sądy zawiadamiane być mają o utworzeniu lub zwinieciu urzędów rozjemczych, oznaczony będzie w drodze rozporządzenia; wreszcie

w Artykule IV.

Przyznano Ministrowi sprawiedliwości najwyższy nadzór nad urzędami rozjemczymi i ich czynnościami.

Ze skreślonego wyżej stanu rzeczy wynika, że kwestya, czy i o ile instytucya gminnych urzędów rozjemczych w naszym kraju byłaby wskazana, względnie jaką judykaturę możnaby jej przyznać i jak ją zorganizować. by z jednej strony celowi odpowiedziała, z drugiej strony jak najmniej kosztów dla gmin i tak już innymi wydatkami przeciążonych, powodowała, wymaga ze wszech miar gruntownego zastanowienia się.

Dlatego też Wydział krajowy po dokładnem rozważeniu nadesłanych mu jak wyżej — ze strony ciał kompetentnych — różnorodnych opinii, oświadcza przede wszystkim, że nie podziela zapatrywania mniejszości zdań, jakoby urzędy rozjemcze gminne dla naszego kraju były nieodpowiednią instytucją, w szczególności, by rozwój instytucji tej zależał li od poziomu oświaty ludności, wpojenia wprzód w ludność pojęć prawnych, od podniesienia jego stanu ekonomicznego i siły podatkowej i t. p, słowem nie zgadza się z twierdzeniem, potępiającem tę instytucję i odsądżającym ją z góry od żywotności, tak iż wszelkie próby wprowadzenia jej w życie musiałyby pozostać bezowocne.

Zdaniem bowiem Wydziału krajowego urzędy rozjemcze same w sobie uważać należy jako urządzenia bardzo odpowiednie.

Zasada, na której opierają się urzędy rozjemcze, jest słuszną i przynieść musi zbawienne skutki pomimo dotychczasowych niepowodzeń.

Wszakże w samej genezie sporu prywatno-prawnego — bez względu na oświatę stron, zakres ich pojęć prawnych i stan ekonomiczny — tkwi zazwyczaj propozycja ugody, a jeśli ona dobrowolnie między stronami i poza Sądem do skutku nie przyjdzie, to, okoliczność tę przypisać należy raczej charakterowi poszczególnych stron, objawiającym się bądź to w chęciowości zysku, bądź w zawziętości i pieniactwie, słowem w chęci jakiejś zemsty, dokuczenia lub wyzyskania strony drugiej.

Że w ludności tkwi usposobienie do załatwienia sporów natury prywatno-prawnej w drodze ugodowej, i że materiału dla urzędów rozjemczych braknąć nie może, na to dowodem, także okoliczność, iż — wedle motywów. dołączonych do wspomnianego projektu rządowego — np. w r. 1889. załatwiły Sądy w całej monarchii razem nie mniej jak 358.782 skarg przez pogodzenie się stron w Sądzie.

Za bezpostawne uważa także Wydział krajowy zdanie tych, którzy twierdzą, że ludność naszą w ogóle dopiero wtedy do jakiegokolwiek udziału w sądeniu dopuścić będzie można, gdy w lud wpoi się pojęcia prawne i gdy się podniesie jego stan ekonomiczny. Przeciwnie nie ulega wątpliwości, że sprawowanie przez ludność sądownictwa przyczynia się nie tylko do rozbudzenia poczucia sprawiedliwości i świadomości obowiązku przestrzegania ustaw, ale także do obznajomienia się z głównymi zasadami odnośnych przepisów prawnych, że kształci ono i uszlachetnia tych, którzy sądeniem się zajmują, usposabia ich do współdziałania w samorządzie, czyni ich ważniejszymi i dbałymi o podniesienie dobrobytu tak u innych osób jak u siebie samego.

Również wątpliwej wartości wydaje się być zarzut, że u naszego ludu objawia się widoczny brak zaufania do żywołu ludowego w sprawach, które dotychczas do do zakresu urzędowania sądowego należą.

Wydział krajowy podziela w tym względzie zdanie, że zarzut ten mógłby się poważnie odnosić chyba tylko do obowiązkowego poruczania żywołowi ludowemu funkcji sędziowskich, które atoli urzędowi rozjemczym pojęciowo i ustawowo wcale nie przysługują. Wobec urzędów rozjemczych powołanych jedynie do godzenia stron i gdy strony mogą wybrać sobie sędziów polubownych, byłaby taka nieufność wprost niesprawiedliwioną, tem więcej, jeśli strony oddając sprawę do rozpatrzenia zwyczajnie najlepiej poinformowanym i nie interesowanym sąsiadom, godząc się, unikają z korzyścią dla siebie konieczności wstąpienia na drogę procesu.

Nie może tu również roztrzygać zarzut, że w naszych gminach nie można znaleźć odpowiedniej liczby osób kwalifikujących się do sprawowania funkcji przy urzędach rozjemczych. Wszak w dawnym razie rozchodzić się może tylko o sprawy na terytorium odnośnego urzędu rozjemczego pospolicie się zdarzające, a do należytego ich ocenienia w tym stopniu, w jakim ono jest potrzebne rozjemcom, nie można odmówić zdolności tym, którzy na tem terytorium żyją i tam wyrosli. Owszem ci znając dokładniej zwyczaje i obyczaje a częstokroć i prywatne stosunki stron, mają przeważnie nawet więcej

wpływu na strony i prędzej je do zgody doprowadzą, aniżeli to nastąpić może ze strony nawet fachowego sędziego, któremu te stosunki, te zwyczaje i obyczaje mniej mogą być znane i który ich też wobec stron należycie zużytkować nie potrafi.

Natomiast trudniej mówić o istnieniu u naszego ludu chęci do ścisłego wykonywania obowiązków urzędu rozjemczego i to bezpłatnie. Nawet najlepsze chęci upadają, jeśli się widzi, że to, czemu się ktoś poświęca, żadnej korzyści nie przynosi.

Jednakże Wydział krajowy mniema, że trudność ta ustąpi, jeśli urzędy rozjemcze praktyczniej niż dotąd zorganizowane zostaną, gdy zaleconem będzie, ażeby tych funkcyonaryuszów wybierano wyłącznie z pomiędzy osób na ogólny szacunek zasługujących, gdyż to jest zwyczajnie także i miarą gotowości do poświęcenia się dla ogólnego dobra, i gdy wreszcie doświadczenie na innych polach w tej mierze zebrane zdaje się wykluczać przypuszczenie, jakoby urzędy rozjemcze chętnych funkcyonaryuszów rozjemczych mieć nie mogły.

Większą trudność będzie jednak prawdopodobnie sprawiać to, że członkowie urzędów rozjemczych powinni być ludźmi piśmiennymi, ażeby byli w stanie zapisać w księdze ugód to, na co się strony zgodziły, albo przynajmniej skutecznie wpisanie tegoż dopilnować. Ta trudność usuwa się atoli przez coraz większy wzrost oświaty i przez coraz więcej poprawiający się stosunek piśmiennych do analfabetów.

Z uwagi więc, że instytucya gminnych urzędów rozjemczych przyczyni się nietylko do uchronienia ludności od wpływu pokątnych pisarzy, do oszczędzenia jej kosztów sporu tudzież czasu i trudu niekiedy kilkakrotnych podróży do sądu oddalonego osobliwie w sprawach o obrazę czci, ale nadto przyczynić się musi do kształcenia ludności, wyrabiania u niej charakteru, podniesienia u niej poczucia prawnego, do rozwoju samorządu; następnie, gdy załatwienie sporów drogą ugody nie kosztownej spowoduje złagodzenie umysłów naszego ludu, skorego do pieniactwa i toczącego nieraz proces nie o rzecz samą, lecz o koszt, albo żeby przeciwnikowi dokuczyć; gdy wreszcie Sądy uwolnione od niepotrzebnego ciężaru rozpoznawania tysięcy spraw o obrazę czci i spisywania tysięcy ugód zawartych bez ich interwencji w urzędach rozjemczych, będą mogły oddawać się tem łatwiej i pewniej właściwemu swojemu zadaniu, które im pozostanie w sprawach, w których ugoda do skutku nie przysłała lub w obec natury sprawy jest wprost wykluczona; Wydział krajowy oświadcza się za wprowadzeniem w życie urzędów rozjemczych w naszym kraju.

Jak już wyżej wykazaliśmy, powody niepomyślnego dotąd rozwoju gminnych urzędów rozjemczych należy upatrywać nie w samej instytucyi jako takiej, ani też wyłącznie w braku u ludności oświaty, zaufania, pochopu do pojednawczego załatwienia sprawy, lub też z powodu złego bytu ekonomicznego w kraju, lecz powodem niezyskowności tej instytucyi są raczej wadliwośći ustaw obecnych urządzających instytucyę gminnych urzędów rozjemczych.

I tak: ustawa krajowa z dnia 6. marca 1875 dz. u. kr. Nr. 27 wydana w ramach ustawy państwowej z dnia 21. września 1869. dz. p. p. Nr. 150 stanowi:

- a) że urzędy rozjemcze w gminach liczących mniej niż 4000 mieszkańców, mogą być ustanowione;
- b) że nikt nie może być zmuszony do przyjęcia wyboru na męża zaufania,
- c) że strony w celu pojednania mogą zgłaszać się w urządzie rozjemczym;
- d) zabrania używania przeciw stronom wszelkich środków przymusowych, w razie gdy nie stawia się na wezwanie urzędu rozjemczego;
- e) z urzędu nie wolno świadków i biegłych przyzywać do rozprawy ani też nie może urząd rozjemczy odbierać przysięgi;
- f) że koszt utrzymania urzędu rozjemczego ponosi gmina;
- g) że strony obowiązane są uiszczać stemple od ugód i innych dokumentów urzędowych;
- h) oddanie urzędu rozjemczego pod nadzór i kierownictwo naczelnika gminy względnie Rady gminnej;
- i) że obszar dworski może ale nie musi przystąpić do gminnego urzędu rozjemczego;
- j) poruczając urzędom rozjemczym jednanie stron tylko w sporach o roszezenia pieniężne najwyżej do 300 zł. lub o ruchomości do tej samej kwoty, ogranicza kompetencyę przedmiotową tych urzędów ad minimum; wreszcie
- k) pozbawia urzędy rozjemcze wszelkiej egzekutywy.

Ustawa zatem sama, czyniąc z jednej strony z urzędów rozjemczych instytucję zależną pod względem zaprowadzenia jej i korzystania z niej od swobodnej woli lub widzimisię gmin względnie stron w sporze będących, utrudniając nadto wejście urzędu w życie tem postanowieniem, że wybrani na mężów zaufania mogą nie przyjąć tego wyboru, dalej zabraniając wszelkiego przymusu w obec stron, poddając urzędy rozjemcze zbytniemu wpływowi naczelników gmin względnie Rad gminnych, ograniczając niewłaściwie kompetencję przedmiotową, urzędów rozjemczych li do rozszczeń pieniężnych, i nie wyposażając je żadną egzekutywą; — pozbawiła instytucję tę już w zarodku należytej powagi i możliwości rozwoju; a w dodatku niepomrotnie przyczynia się niewątpliwie do tego niepomysłnego stauu rzeczy obciążenie stron wydatkami na stemple, zaś gminy kosztami utrzymania urzędu rozjemczego.

Dlatego też Wydział krajowy wychodząc ze stanowiska, że urzeczywistnienie myśli, jaką mają urzędy rozjemcze, tj. jednania stron w sporze będących bynajmniej nie zależy od stopnia oświaty i stauu ekonomicznego stron, gdyż — jak sama geneza wszelkiego sporu prywatno-prawnego poucza — strony spór wiodące i na najniższym stopniu cywilizacji stojące, okazują zwyczajnie i równocześnie pochop do jakiejś ugody, a tylko dla braku ingerencji rozumnej trzeciego lub wyrozumienia należytego sprawy do zgody między sobą doprowadzić nie mogą, — wyraża zdanie, że ażeby urzędy rozjemcze mogły u ludności przyjąć się i zadanie swoje osiągnąć, należy zmienić dotychczasowe przepisy o urzędach rozjemczych z uwzględnieniem przytem stosunków miejscowych i potrzeb ludności.

W tym celu proponuje Wydział krajowy powzięcie następujących zasad podstawowych urządzenia w przyszłości gminnych urzędów rozjemczych:

I. Co do ustanowienia urzędu rozjemczego:

1. Urząd rozjemczy dla jednania stron w sporze będących ma być ustanowiony w każdej gminie bez wyjątku, z możliwością jednak tworzenia w tym celu także okręgów z kilku mniejszych gmin i z udziałem obszarów dworskich.

Zasadę tę podziela Wydział krajowy zgodnie z większością opinii i z wnioskiem posła S. Potoczka.

2. Wybrany członek urzędu rozjemczego (mąż zaufania) winien przyjąć ten wybór pod rygorem zastrzeżonym w §. 20. ustawy gminnej. Prawo wymówienia się od przyjęcia wyboru służy tylko osobom, w powołanym §. 20. ust. gm. wymienionym. Wykluczyć zaś należałoby z reguły od wyboru na mężów zaufania naczelników gmin i członków Zwierzchności gminnej a to w tym celu, by uniknąć wszelkiej możliwej zawisłości i stronniczości urzędów rozjemczych. Także pisarze pokątni i lichwiarze tudzież osoby w §. 5. ustawy z 6.3. 1875. dz. u. kr. Nr. 27. wymienione, nie mogą być wybierane na mężów zaufania.

II. Co do kompetencji przedmiotowej urzędu rozjemczego:

Uważając dotychczasową kompetencję urzędów rozjemczych, do rozstrzygania jedynie sporów o pretensye pieniężne za nadto ograniczoną, gdy z drugiej strony wiele spraw spornych innych, wyłaniających się ze stosunków czysto miejscowych nadaje się do załatwienia w urzędach rozjemczych, proponuje Wydział krajowy — zgodnie z projektem rządowym z r. 1894, rozszerzenie dotychczasowej kompetencji urzędów rozjemczych i przyzelenie im następujących spraw w celu pojednawczym:

1) o pretensye pieniężne i o ruchomości, bez ograniczenia wartości a bliższe oznaczenie wartości ma być zastrzeżonym ustawodawstwu krajowemu;

2) spory o oznaczenie lub sprostowanie granic nieruchomości lub też o istnienie służebności gruntowej;

3) spory o istnienie służebności mieszkania;

4) spory o posiadanie.

Są to zatem kwestye sporne, które w gospodarstwie rolnem, leśnem, hodowli bydła, w ogólności w stosunkach prawnych ludności włościańskiej prawie codziennie pojawiają się i wedle swej istoty zupełnie nadają się do załatwienia ugodowego przez rozsądných, znających stosunki miejscowe, pośredników.

6) Przedewszystkiem zgadza się Wydział krajowy z projektem c. k. Rządu, ażeby gminnym urządóm rozjemczym poruczyć obligatoryjnie funkcję pojednawczą w sprawach o obrazę czci z wyjątkiem, jeśli obraza czci nastąpiła treścią druku i jeżeli obydwie strony mieszkają lub przebywają w okręgach różnych urządów rozjemczych. Instytucya urządów rozjemczych nadaje się wcale do tego celu, co też już i Wys. Sejm uznał, domagając się uchwałą z dnia 10. listopada 1890 od c. k. Rządu, ażeby w drodze właściwej postarał się o taką zmianę procedury sądowej, izby skargi o obrazę czci wyłączone zostały z pod jurysdykcyi c. k. sądów.

A gdy wedle tego projektu obrażony — przed wniesieniem skargi sądowej — musi zwrócić się do urzędu rozjemczego o wdrożenie akcyi pojednawczej i gdy donosiciel traci prawo wniesienia skargi do sądu, jeśli nie jawi się na rozprawie pojednawczej, to postanowienie to przyniesie niewątpliwie znaczną ulgę c. k. Sądom niejednokrotnie bez miary przeciążonym sprawami o obrazę czci, a zyskany stąd czas pozwoli c. k. Sądom spożytkować go dla rzeczy ważniejszych.

III. Co do postępowania urzędu rozjemczego :

1) zgadza się Wydział krajowy z propozycją c. k. Rządu, ażeby urzędy rozjemcze uprawnnić także do polubownego rozstrzygnięcia spraw przed nie wnoszonych. Wprawdzie już ustawa krajowa z dnia 6. 3. 1875. dz. u. kr. Nr. 27 w §. 20. w ustępie końcowym nadmienia o możności ugody stron, by urząd rozjemczy objął obowiązki sądu polubownego; jednakże myśl ta, jakkolwiek miała zapewne na celu ułatwienie stronom stanowiska w ten sposób, że pomimo nie przyjęcia do skutku rozprawy pojednawczej w urzędzie rozjemczym, mogły one sprawę swoją oddać temuż urzędowi jako sądowi polubownemu; — nie została dalej rozwinięta i dokładnie określona.

Uzupełnienie więc w tym kierunku zawiera art. II. projektu rządowego, dowalając ugody na sąd polubny, stanowiąc obowiązek mężów zaufania do przyjęcia urzędu sędziów polubownych i uprawniając strony do bezpośredniego żądania u urzędu rozjemczego, by wydany przez mężów zaufania wyrok polubowny został wykonany. Mimo to sąd polubowny utworzony z mężów zaufania pozostaje czysto kompromisarskim; mężowie zaufania nie mają zresztą żadnego prawa do rozstrzygnięcia spraw przedłożonych urzędowi rozjemczemu dla pojednania. Tylko z woli obydwóch stron mogą oni podobne uprawnienie otrzymać. Tem samem ma każda strona zapewnioną sobie swobodną ocenę zdatości poszczególnych mężów zaufania na sędziów polubownych; wedle czego może na proponowaną jej ugodę polubowną zdać się lub nie.

2) Ustawa państwowa z dnia 21. 9. 1869. Nr. 150 dz. u. p. w §. 2. a za nią krajowa z dnia 6. 3. 1875 dz. u. kr. Nr. 27 w §. 16. zawierają przepis, który okazał się niepraktycznym, a mianowicie, że w wezwaniach przed urząd rozjemczy tak grożenie stronom środkami przymusowymi, jakoteż używanie środków przymusowych przeciw tymże stronom jest wzbronione.

Przepis ten zatem daje sposobność stronom do niezważania na wezwania urzędu rozjemczego i do bezkarnego udaremniania każdej rozprawy pojednawczej.

Projekt c. k. Rządu usiłuje więc temu zapobiedz, żądając od strony wezwanej, która nie chce lub nie może poddać się postępowaniu rozjemczemu, ażeby o tem w czas doniosła ustnie, pisemnie lub przez posłańca. Bez skutków karnych jednak — mimo obowiązku usprawiedliwienia się strony z niestawienia przed urzędem rozjemczym, nie wiele w praktyce zmieniłoby się. Dlatego też c. k. Rząd w projekcie swym proponuje użycie kar pieniężnych, możliwie niskich, a wyznaczając minimum i maximum tych kar ($\frac{1}{2}$ korony — 5 koron) daje możność mężom zaufania stosownego nakładania kar w miarę osobistych stosunków stron i winy.

Dla utrzymania zatem żywotności urzędów rozjemczych i ich powagi godzi się Wydział krajowy z projektem rządowym i w tym względzie.

IV. Co do pokrycia należitości stemplowych.

Wprawdzie c. k. Rząd w porównaniu z dotychczasowymi przepisami ustawy z 21. 9. 1869. Nr. 150 dz. u. p. p. — w projekcie swoim z r. 1894 a mianowicie w art. I. §. 9. i w art. II. w §. 4. przyznaje stronom dalsze ulgi w uiszczaniu należitości stemplowej w postępowaniu pojednawczem przed mężami zaufania z gminy; postanawiając np., że ugody o ustanowienie lub sprostowanie granic dóbr nieruchomości, o ile

w tem nie mieści się przeniesienie majątkowe, i ugody w sporach o posiadanie, które ograniczają się do przywrócenia niepokojonego posiadania, podlegać mają stałej należności o 1 koronie, że wszystkie inne w urzędzie rozjemczym spisywane protokoły, dalej wszelkie podania do urzędu rozjemczego wnoszone, wreszcie pierwsze wygotowanie dokumentu urzędowego, wolne są od stempla; mimo to pozostawia obowiązek uiszczania należności od wpisu ugód i wyroków polubownych do księgi urzędowej.

Nakładanie obowiązku takiego w ogólności na strony, udawać się mające dla pojednania się do urzędu rozjemczego, — jest zdaniem Wydziału krajowego nie właściwe i dla rozwoju urzędów rozjemczych bardzo nie pożądane.

Jeśli bowiem właścianin ma dostarczyć stempla sprzedawanego zwykle w miejscowości oddalanej, i w której znajduje się Sąd powiatowy, zajmujący się w myśl §. 433, nowej procedury cyw. także jednaniem stron przed wdrożeniem procesu, to woli on od razu udać się ze sprawą do sądu, nie obliczając przytem, czy o wiele więcej go to kosztować będzie. Już ta więc okoliczność utrudniać będzie rozwój urzędów rozjemczych. do czego przyczynić się może zresztą i ubóstwo naszego ludu. Ażeby zatem ludność skłonić do udawania się ze swemi sprawami spornemi przed urząd rozjemczy, tem samem dać tej instytucji możność rozwoju, należy uwolnić strony od składania stemplów, nie tylko do podań protokołów, ale także do samej ugody.

Pozostawić stempel wydałoby chyba tylko do wypisu ugody potrzebnego celem uzyskania egzekucyi w sądzie; gdyż stempel taki składa się już po zawarciu ugody i właśnie z powodu wyłamywania się z pod tejże.

Ubytek dochodu stempla od ugody nie będzie dla Skarbu Państwa znacznym, a podniesienie moralnej i ekonomicznej siły ludności — skutkiem rozwoju instytucji gminnych urzędów rozjemczych — wynagrodzi ten ubytek w inny sposób a mianowicie w kierunku ulżenia Sądom w ich czynnościach.

Tak więc gminne Urzędy rozjemcze urządzone na powyższych zasadach podstawowych, w których znajdują wyraz i zasady wytyczne we wniosku p. p. Potoczka podane, zyskają na brakującej im dotąd powadze i znaczeniu swoim i zdołają odpowiedzieć zakresłonemu im zadaniu.

Żywotność tych urzędów tem bardziej jeszcze wzmoże się, jeśli strony wolne będą od obowiązku ponoszenia kosztów na stemple do ugód, jeśli możność łączenia mało zaludnionych i mniej zasobnych w środki materialne i w inteligencję gmin dla wspólnego urzędu rozjemczego, z jednej strony będzie ulgą dla pojedynczych gmin w ponoszeniu wydatków na utrzymanie urzędu rozjemczego, z drugiej strony ułatwi wybór ukwalifikowanych osobistości na mężów zaufania.

Gdy atoli — jak już nadmieniono — ustawodawstwo krajowe ma postanowić, czy i w których gminach urzędy rozjemcze mają być ustanowione, między którymi stronami i w jakich sprawach — w ramach państwowej ustawy oznaczonych — ugody w pojedynczych gminach mogą być zawierane, następnie jak ma się odbywać wybór mężów zaufania i jak oni mają postępować w urzędowaniu swoim, wreszcie postanowić o kosztach utrzymania urzędów rozjemczych, przeto Wydział krajowy co do kwestyj tych, ustawodawstwu krajowemu zastrzeżonych, jako przedwczesnych, nie czyni dzisiaj Wysokiemu Sejmowi żadnych zresztą stanowczych propozycyj i we wnioskach swoich ogranicza się tylko do wyrażenia tych zasad podstawowych urządzenia gminnych urzędów rozjemczych, które ustawodawstwo państwowe zachowałoby w tym względzie winno, na podstawie którego następnie miałyby być wydana, w swoim czasie ustawa krajowa.

Wydział krajowy wnosi zatem:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

„Z uwagi, że przyczynę niepomyślnego rozwoju gminnych urzędów rozjemczych „upatrywać należy w dotychczasowem nieodpowiedniem ich urządzeniu i że celem „umożliwienia przyjęcia się tej instytucji u ludności i rozwoju należytego potrzebną „jest przede wszystkim zmiana obowiązujących obecnie przepisów odnośnych, z uwagi „że projekt c. k. Rządu przedłożony Izbie Panów na XI. sesyi Rady Państwa zmierzający do zmiany i uzupełnienia ustawy z dnia 21. września 1869. dz. p. p. Nr. 150 „w kierunku rozszerzenia kompetencji przedmiotowej gminnych urzędów rozjemczych,

„nadania tym urzędom funkcyi sędziów polubownych i nałożenia na strony pewnego rygoru pod względem udawania się do urzędu rozjemczego i stawiennictwa w tym urzędzie odpowiada interesom i potrzebom kraju,

„wzywa się c. k. Rząd:

ażeby projekt rzezony ponownie Radzie Państwa przedłożył i w projekcie tym przepisy o należytościach stempłowych zastąpił postanowieniem, że od stempla wolne są nietylko wszelkie protokoły w urzędzie rozjemczym spisywane i wszelkie podania do urzędu tego wnoszone, tudzież pierwsze wygotowania dokumentu urzędowego — ale także wolne są od stempla wpisy ugód do księgi urzędowej, z wyjątkiem wypisów ugód potrzebnych celem uzyskania egzekucyi w sądzie.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Lwów, dnia 23. listopada 1898.

Marszałek krajowy:

St. Badeni w. r.

Sprawozdawca:

Dr. Damian Sawczak w. r.

Członek Wydziału krajowego.

